АББАС СӘҺҺӘТ МИЛЛИ ВАРЛЫҒЫМЫЗ ҺАГГЫНДА

ХХ әсрин әввәлләриндә баш верән ичтимаи сијаси һадисәләр милли мәнлик шүуруну формалашдырды, өзүнүдәркин мејдана чыхмасына шәраит јаратды. Тәбии ки, бу кедишатын доғурдуғу јени кејфијјәтләр өз әксини илк әввәл дөврүн ичтимаи бәдии нүмунәләриндә тапмышдыр. Мүтәрәгги сәнәткарларымыз бу јени кејфијјәтләри инкишаф етдириб, милли мүәјјәнлијин сабитлији вә әбәдилији наминә онун горунмасы гајғысына галырдылар. Бунун үчүн биринчи нөвбәдә милли дил вә әдәбијјаты даим диггәт мәркәзиндә сахлајырдылар, вәтән өвладларынын тә'лим-тәрбијәсиндә милли кејфијјәтләрә даһа чох диггәт јетирирдиләр. Милләтин — милли дил вә әдәбијјатдан, милли шүур вә руһдан мәһрум олмасы әслиндә онун мәһви демәкдир.

М. Ә. Сабир халгын тәрәггиси үчүн онун милли зәмининин мөһкәмлији вә горунуб сахланмасына хүсуси фикир верилмәсини тәләб едирди. О, јазырды ки, харичи милләтләрдән елә кејфијјәтләр әхз едилмәлидир ки, онлар бизим милли мүәјјәнлијимизә рөвнәг версин. Өзү дә әхз олунан сифәтләр, милли кејфијјәтләримиз зәмининдә өзүнүнкүләшдирмәли, милли мүәјјәнлијимиздә јад чизкиләр гәтијјәтлә рәдд едилмәлидир. Бу чүр инкишаф едән, милли-мә'нәви кејфијјәтләри мөһкәм вә сағлам өзүлләр үзәриндә дајанан мәдәнијјәт әбәдидир, даим тәкмилләшән халг өлмәздир.

Бир чох зијалыларымыз исә харичи милләтләрин адәт-ән'әнәләрини коркоранә тәглид едир, јабанчы һәрәкәтләрә јол верирләр.

Аббас Сәһһәт өз гәләм достлары кими дәрин вәтәндаш нараһатлығы вә јанғысы илә чыхыш етмиш. бир сыра әсәрләрини милли мә'нәвијјатдан мәһрум «зијалыларын» ејбәчәр сифәтләринин тәнгидинә јөнәлтмишдир. Онун индијәдәк јалныз педагожи елмләр намизәди, досент Ирамин Исајев тәрәфиндән тәдгиг едилән, лакин әдәбијјатшүнасларын диггәтиндән кәнарда галан, «Әсәрләри»нә дүшмәјән «Биздә милләт ујғусу олур» («Бәсирәт» гәзети, 10 мај 1914, № 5) адлы мәгаләси дә мәһз бу мөвзуја һәср едилмишдир.

Һәмин мәгаләдә милли варлығын горунуб инкишаф етдирилмәсиндә онун дил вә әдәбијјатыны, адәт-ән'әнәсинин ојнадығы рол һаггында А. Сәһһәт јазыр: «Лисан (дил) вә әдәбијјат һәр милләтин мајеји-ничатыдыр. Һәр милләтин јашамасы, әдәбијјатына бағлы олдуғу бәдиһидир. Бурнумузун дибиндә гоншу милләтләр буна нә гәдәр әһәмијјәт вердикләри күн кими ашкардыр. Милли мәктәбләриндә ана дили вә милли әдәбијјат охутмагда нә гәдәр фәалијјәт илә чалышырлар. Ушаглыгдан балаларынын руһуна, гәлбинә, ганына милләтчилик руһу долдурмаға нә гәдәр сә'ј едирләр, нә гәдәр тәәссүб илә лисанларына, адәтләринә мәраәт едирләр. Онларын арасында, бир нәфәр дә олсун, өз дилинә, адәтинә истихфаф илә бахан јохдур. Лакин биз әсла буну мәраәт етмәлијик, һәр шејдә авропалылара тәглидән бүтүн варлығымызы унутмаға, һүрријјәти-миллијјәтимизи гајиб етмәјә маликик»...

Мүәллиф һаглы олараг, өз халгынын өвладларына дикәр халгларын, о чүмләдән, авропалыларын бизим милли-мә'нәви психолокија вә адәтләримизә тамамилә јад хүсусијјәтләрини тәглиддәнсә, онларда олан милли тәәссүбкешликдән ибрәт көтүрмәји мәсләһәт билир. Чүнки милли тәәссүбкешлик һиссиндән мәһрум оланлар һәр һансы саһәдә өвәзедилмәз мүтәхәссис кими танынса белә, өз халгы үчүн елә бир хејирли иш көрә билмәзләр. Әслиндә бу адамларын тамамилә јад руһда бөјүмәсиндә валидејнләр вә бөјүкләримиз күнаһкардырлар. Вәтән өвладларынын јад руһда тәрбијәләнмәси кет-кедә мәнсуб олдуглары халгдан узаглашдырыр, һәтта халгла һәмин фәрд арасында анлашылмаз мүнасибәт јараныр. Беләликлә, биз һисс етмәдән, әслиндә, өз вәтәндашларымызы итирмиш олуруг.

Бу чүр ағрылы, фачиәли иткиләрлә бағлы мәгаләдә охујуруг: «Мә'сум балаларымызы һәлә көз ачмамыш харичи мүрәббиләрә тәслим едирик. Бәдбәхт балаларымызы дүнјаны билмәмишдән, танымамышдан руһуну зәһәрләјиб өлдүрүрүк. Доғрудур, өвладымыз заһирдә өлүб гәбрә кетмәјир, лакин һәгигәтдә руһу өлүр, вүчуду чанлы бир мәзар шәклини алыр. Чүнки инсанын һәгиги руһу дәјанәт вә милләтдир; о зәһәрләндикдән сонра јердә нә галыр? Руһсуз бир гәлб, чансыз бир чәсәд! Биз бунунла мәдәниләширик, фәгәт авропалы газандырырыг, «биз» исә јох олуруг»!

Бүтүн бу милли мә'нәви иткиләр мүгабилиндә дәрин вәтәндашлыг јанғысы илә Сәһһәт санки налә чәкир. Һөвсәләси даралыб, сәбри әндазәдән чыхан вәтәнпәрвәр өз һиссләрини чиловлаја билмәјәрәк дејир: «Чаным! Бу гәдәр лагејдлик олармы? Ким ки, ики кәлмә НЕТ илә ЈЕСи билди, дырнагларыны узадыб, башына алты шаһылыг шапка кечирдиб даһа исламијјәти, миллијјәти танымыр.

Беләләри нә өз дилләрини бәјәнир, нә дә милли әдәбијјат вә адәтләрини. Онлар русча вә башга дилләрдә данышмагла өзләрини мәдәни, јүксәк сәвијјәјә малик зијалы кими көстәрмәјә чан атырлар. Бу үздәнираг «зијалылар» милли әдәбијјатла бәрабәр, милли дилдә гәзет охумағы да өз чүрүк мәнликләринә, түрк (Азәрбајчан) гәзетләриндә мә'луматын азлығы бәһанәси илә, сығышдырмырлар». Сәһһәт үзүнү бу бәһанә саһибләринә тутараг јана-јана дејир:

«А чаным! Әлбәттә, сән охумајанда, о охумајанда даһа гәзетәчи о мә'луматы әчиннәләр үчүн, пәриләр үчүн јазмајачагдыр ки... Һәр мәтаһын тәрәггиси мүштәрисинә бағлыдыр. Һәр шејдә Авропа адабыны, әхлагыны тәглид едирик. Бәс милләтпәрвәрлији, вәтәнпәрәстлији нејчүн онлардан көрүб-көтүрмүрүк?! Көрәлим, саир гоншу милләтләрин дә охумушлары бөјләдирми? Хајыр, ермәни, күрчү арифләринин кәнди әдәбијјатларына вердикләри рөвнагларыны көрәндә әгл һејран олур. Кәнди мәтбуатларын нә гәдәр һәвәслә сүрмә еләјиб көзләринә чәкирләр».

А. Сәһһәт милли руһдан, милли һисс вә дујғудан мәһрум «интеликентләрин» түрк (Азәрбајчан) гәзетләринин дилинин ағырлығыны бәһанә едиб өзләринә бәраәт газандырмаг чәһдләрини дә әсассыз сајараг, онлара «Молла Нәсрәддин» журналыны мисал чәкир, бу журналын дилинин «кор да охуја биләчәји» гәдәр асан олдуғуну сөјләјир. Демәк, бәһанәләр әсассыздыр. Һәмин нөгсанларын сәбәби исә интеликентләрин милли мәнлик руһундан һәлә ушагкән мәрһум едилмәләридир. Бу, әслиндә милли фачиәдир.

Бөјүк вәтәндашын милли варлығымызын талеји вә ишыглы кәләчәји һагда олан хәбәрдарлыг долу раһатсызлығыны унутмаға, бу вәтәнпәрвәр, тәәссүбкеш чағырыша биканә галмаға һаггымыз јохдур.

Алхан МӘММӘДОВ,
филолокија елмләри намизәди.

И

7 февраля 1992.